

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

2000 metai

LI
LEIDYKLA

Vilnius 2001

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2000

VILNIUS 2001

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2000

VILNIUS 2001

UDK 947.45
Li 237

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS

Vytauto Didžiojo universitetas

Alfonsas EIDINTAS

Vilniaus universitetas

Algirdas GIRININKAS

Lietuvos istorijos institutas

Vytautas MERKYS (pirmininkas)

Lietuvos istorijos institutas

Vacys MILIUS

Lietuvos istorijos institutas

Edmundas RIMŠA (pirm. pavaduotojas)

Lietuvos istorijos institutas

Rita STRAZDŪNAITĖ (sekretorė)

Lietuvos istorijos institutas

Antanas TYLA

Lietuvos istorijos institutas

Redakcinės kolegijos adresas:

Kražių g. 5, 2001 Vilnius

<http://www.crosswinds.net/~istorija/lim.html>

Išleista Lietuvos istorijos instituto užsakymu

ISSN 0202-3342

ISBN 9986-780-41-1

© Lietuvos istorijos institutas, 2001

© Straipsnių autoriai, 2001

NASTAZIJA KAIRIŪKŠTYTĖ

KLAIPĖDOS KRAŠTAS IR JO YPATUMAI 1944–1947 METAIS

I. Įvadas

Pirmasis pasaulinis karas pakeitė Europos šalių žemėlapi. Nemažų teritorinių pakeitimų patyrė ši karą pralaimėjusi Vokietija. 1919 m. Versalio taikos sutartimi nuo jos buvo atskirta ir dešiniajame Nemuno krante esanti Mažosios Lietuvos teritorijos dalis, kuri gavo Klaipėdos krašto pavadinimą. 1923 m. vasario 16 d. Ambasadorių konferencijos sprendimu suvereno teisės į šį kraštą buvo perduotos Lietuvai, o 1924 m. gegužės 8 d. Didžiosios Britanijos, Italijos, Japonijos, Prancūzijos ir Lietuvos atstovai pasirašė Klaipėdos krašto perdavimo Lietuvai konvenciją. 1928 m. sausio 29 d. Vokietija su Lietuva pasirašė naują valstybinės sienos nustatymą. Klaipėdos kraštas liko Lietuvos pusėje.

1939 m. kovo 22 d. ultimatyviu reikalavimu Vokietija vėl prisijungė Klaipėdos kraštą.

1944 m. vokiečių armija, neatlaikydama karo frontuose Raudonosios armijos (toliau – RA) puolimų, traukėsi iš okupuotos Lietuvos, o tų pačių metų spalio mėnesį – ir iš Klaipėdos krašto, išskyrus Klaipėdą ir Kuršių neriją. Pastarąsias vietas RA užėmė 1945 m. sausio 28 – vasario 2 d.

1944 m. RA okupuotoje Lietuvoje vėl buvo atkuriamą sovietų valdžia, vykdomi socialiniai-ekonominiai pertvarkymai. Šie procesai Klaipėdos krašte dėl istorinės praeities turėjo nemažai savitų bruožų.

Iki šiol nėra tyrinėta pirmųjų pokario metų Klaipėdos krašto padėtis, nors paskelbta darbų apie kai kurias šio krašto vietas, taip pat įvairiais šio krašto gyvenimo klausimais¹.

¹ A. Arbušauskaitė, Kuršių nerijos gyventojų socialiniai-demografiniai pokyčiai, *Lietuvininkų kraštas*, Kaunas, 1995, p. 372–398; N. Kairiūkštytė, Klaipėdos krašto kaimo vietovių apgyvendinimas pokario metais, ten pat, p. 339–371; N. Kairiūkštytė, Klaipėdos krašto repatriantai ir jų padėtis 1945–1950 m., *Lituanistica*, 1991, Nr. 2(6), p. 35–48; A. Hermanas, Klaipėdiečių likimas po 1945 metų, *Akiračiai*, 1988, Nr. 5 (199), p. 12–14; S. Karalius, J. Budgins, Rezistencija

Autorė, remdamasi archyvine bei skelbta medžiaga, siekė atskleisti Klaipėdos krašto padėtį, esant RA karinei administracijai, jos priklausomybei, parodyti 1945–1947 m. administracinio-teritorinio krašto pertvarkymus, sovietinių, partinių ir kitų įstaigų formavimą bei jo ypatumus.

2. Klaipėdos kraštas RA karinės valdžios laikotarpiu

1944 m. spalio mėn. RA I Pabaltijo fronto karinė vadovybė į okupuotą Klaipėdos kraštą žiūrėjo kaip į Vokietijos teritoriją. Požiūris į šio krašto priklausomumą pasikeitė, kai, 1945 m. sausio 28 d. RA užėmus Klaipėdos kraštą, vyriausiasis kariuomenės vadas SSSR maršalas J. Stalinas paskelbė, kad Klaipėda yra Lietuvos dalis.

Klaipėdos krašte RA rado mažai gyventojų, nes dauguma spėjo evakuotis į Rytprūsius. 1944 m. pasilikusių gyventojų skaičius buvo nežinomas ne tik RA karinei vadovybei, bet ir atsiųstoms Lietuvos SSR NKVD, NKGB operatyvinėms grupėms, nors pastarosios „šukuojant“ atskiras vietas, rinko žinias apie gyventojus. 1944 m. lapkričio 5 d. LSSR valstybės saugumo liaudies komisarui Aleksandrui Guzevičiui NKGB Klaipėdos operatyvinės grupės viršininkas valstybės saugumo kpt. Piotras Kuzminas rašė, kad Lankupių kaime iš buvusių 100 ūkių su 400 gyventojų yra 15 ūkių su gyventojais, Mackių kaime iš 50 buvusių ūkių gyventojų likę 12 ūkių, Kisinų kaime – atitinkamai 60 ir 15², o 1944 m. lapkričio 15 d. pažymoje jis nurodo, kad Žagarų kaime iš 150 gyventojų tėra likę 14, Poškų kaime visai nėra žmonių³.

Nemažai kaimų liko be gyventojų ir dėl RA evakavimo iš pafrontės zonos 10–15 km ruože. Daugelis evakuotųjų buvo apgyvendinti Kretingos apskrityje bei Šilutės apskrities Saugų ir Ramučių valsčiuose. Be to, RA kariniai daliniai savo nuožiūra kilnodavo gyventojus iš vienos vietos į kitą. 1944 m. lapkričio 15 d. P. Kuzminas, teisindamasis dėl blogo agentų verbavimo, nurodė, kad dauguma gyventojų negyvena pastoviai, nes kariniai daliniai juos gainioja iš vienos vietos į kitą⁴.

Skubiai besitraukiantieji į Vakarus bei RA evakuotieji klaipėdiečiai paliko savo turta. 1944 m. spalio 13 d. 16-osios lietuviškosios divizijos karininkas Eusiejus Jacovskis dienoraštyje užrašė: „Kiemai, vienkiemiai, dvarai visiškai be žmonių – įbauginti

Žemaitijoje ir Klaipėdos krašte, *Laisvės kovų archyvas*, Kaunas, 1993, Nr. 7, p. 44–60; J. Valiauskaitė, E. Mackevičiūtė, Agrarinė reforma Klaipėdos apskrityje pokario laikotarpiu, *Lietuva Didžiojo Spalio keliu*, Vilnius, 1977, p. 199–202.

² 1944 m. lapkričio 5 d. žvalgybinio darbo suvestinė apie Klaipėdos krašto padėtį, *Lietuvos ypatingasis archyvas* (toliau – LYA), f. K–I, ap. 3, b. 1114, l. 7.

³ 1944 m. lapkričio 14 d. pažyma, ten pat, l. 48.

⁴ 1944 m. lapkričio 15 d. NKGB Klaipėdos operatyvinės grupės viršininko valstybės saugumo kpt. Kuzmino aiškinamasis raštas LSSR valstybės saugumo liaudies komisarui A. Guzevičiui, ten pat, l. 22.

hitlerinės propagandos paskalų apie tariamus bolševikų žiaurumus, vykdydami vokiečių karo valdžios įsakymą, vietiniai gyventojai, palikę namus, visą savo turtą, išbėgo su besitraukiančia hitlerine kariauna. Jie taip skubėjo, kad mūsiškiai rado ant stalų padėtų valgių.

Pievose be priežiūros bastosi galvijų bandos, baubia nemelžtos karvės, kiemuose – vištos, žąšys, kalakutai“⁵.

Paliktos materialinės gėrybės masino raudonarmiečius, ir jie nesidrovėdami ir niekieno nevaržomi grobė, naikino paliktą turtą, vežė į SSSR. Nukentėjo ne tik ūkiai, likę be šeiminių, bet ir ūkiai, kuriuose gyveno savininkai. Pastariesiems raudonarmiečių grobimai ir siautėjimai kėlė ne tik baimę, bet ir neviltį, nes nebuvo kas juos apgintų. Civilinės valdžios įstaigos neveikė. 1944 m. gruodžio 24 d. NKGB Klaipėdos operatyvinės grupės viršininkas kpt. P. Kuzminas LSSR valstybės saugumo liaudies komisarui A. Guzevičiui nurodė, kad karinės valdžios kontaktų su civilinės valdžios įstaigomis, galima sakyti, nėra, nes vietinė sovietinė valdžia, kaip ją reikėtų suprasti, neegzistuoja⁶. 1944 m. pabaigoje į Klaipėdos kraštą buvo pasiūsti kai kurie civilinės valdžios atstovai, bet jiems nesisekė sudrausminti raudonarmiečių. Klaipėdos miesto ir apskrities vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas Stanislovas Juozapavičius 1944 m. gruodžio 24 d. skundėsi LSSR Liaudies Komisarų Tarybos pirmininkui Mečislovui Gedvilui, kad „kariniai organai šioje teritorijoje su sovietų valdžia nesiskaito: paima be jų žinios žmones, Priekulės valsčiuje atėmė net paskutinį gyvulį iš žemės ūkio apylinkės pirmininko, nežiūrėdami dokumentų“⁷.

Raudonarmiečių plėšikavimų, siautėjimų daugėjo. Tai kėlė vis didesnę nerimą LSSR atsiųstiems į šį kraštą atitinkamų liaudies komisarų atstovams. Kaip minėta, 1944 m. gruodžio 24 d. LSSR Liaudies Komisarų Tarybos pirmininkui M. Gedvilui apie susidariusią padėtį rašė Klaipėdos miesto ir apskrities vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas Stanislovas Juozapavičius. Minėtą dieną visiškai slaptą specpranešimą „Apie Klaipėdos krašto padėtį“ pasiuntė LSSR valstybės saugumo liaudies komisarui A. Guzevičiui NKGB Klaipėdos operatyvinės grupės viršininkas kpt. P. Kuzminas ir aiškinamąjį raštą „Apie bendrą Memelio krašto Priekulės valsčiaus teritorijos padėtį“ vyresnysis NKVD operatyvinės grupės Priekulėje įgaliotinis vyr. ltn. Kazakovas LSSR vidaus reikalų liaudies komisarui Juozui Bartašiūnui. Šiuose dokumentuose aprašoma bendra krašto padėtis, pateikiama nemažai faktų apie raudonarmiečių vykdomus turto grobstymus bei naikinimą, moterų prievartavimus,

⁵ E. J a c o v s k i s, *Fronto užrašai. Iš kontražvalgybos karininko dienoraščio*, Vilnius, 1976, p. 196.

⁶ 1944 m. gruodžio 24 d. visiškai slaptas LSSR valstybės saugumo liaudies komisarui A. Guzevičiui spec. pranešimas „Apie Klaipėdos krašto padėtį“, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas* (toliau – LCVA), f. R-754, ap. 13, b. 24, l. 167.

⁷ 1944 m. gruodžio 24 d. aiškinamasis raštas Lietuvos SSR Liaudies Komisarų Tarybos pirmininkui drg. Gedvilui, ten pat, l. 170.

nurodoma kai kurių žmonių, nukentėjusių nuo raudonarmiečių, pavardės. Ypač plačiai apibūdinama Klaipėdos krašto padėtis P. Kuzmino specpranešime. Jame rašoma, kad NKVD-NKGB grupė, turinti dešimtį darbuotojų, nepajėgia kovoti su grobstytojais ir prievartautojais, o kontržvalgybos „Smerš“ skyrius nuo bendros kovos šalinasi⁸.

Minėtuose dokumentuose apie Klaipėdos kraštą nurodyta, kad vos į jį įžengę raudonarmiečiai ėmė naikinti viską, kas vertinga, motyvuodami tuo, jog tos vertybės priklauso priešui – vokiečiams. Buvo daužomos parduotuvių vitrinos, grobstomos iš jų prekės, laužomos butų durys, naikinami vertingi baldai, pjaustomi kilimai, baldų apmušalai, daužomi veidrodžiai. Kai laikinai einantis Priekulės valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininko pareigas Rimkus, užėjęs į namą, kuriame kareiviai šautuvų buožėmis daužė veidrodį, paklausė, kodėl jį daužo, jam buvo atsakyta: „Seną sugriauname, naują atstatysime“⁹. Dėl fanatiškos raudonarmiečių neapykantos priešui buvęs gražus Šilutės miestas, paliktas vokiečių be mūšio ir beveik be sugriovimų, po raudonarmiečių siautėjimų atrodė niūriai. Jame beveik neliko butų, kuriuose be remonto butų galima gyventi.¹⁰

Neliko nė vienos klaipėdiečių šeimos, nepatyrusios vienokių ar kitokių nuostolių. Juos, patyrusius tiesioginių raudonarmiečių apiplėšimų, dar nuskriaudė RA dalinių ūkinės komandos, turėjusios gyvulių, grūdų, bulvių ir kitų žemės ūkio produktų surinkimo planus. Juose buvo nurodyta, kad užduotis įvykdytų surenkant grūdinių kultūrų, bulvių, daržovių derlių laukuose, o gyvulius – iš ūkių, likusių be šeimnininko. Ūkinės komandos dažnai pasirinkdavo kitokį surinkimo būdą – t. y. grūdų, bulvių, gyvulių atiminėjimą iš valstiečių, dėl to valstiečiai neteko daug gyvulių. Antai Biržininkų apylinkėje (Klaipėdos aps.) buvo 33 vietinių gyventojų šeimos, kurios iki RA įsiveržimo turėjo 100 arklių ir 115 karvių, o 1944 m. gruodžio mėnesį buvo likę 11 arklių ir 20 karvių, Dreizių kaime atitinkamai 52, 50, 5, 14, Vilkyčių kaime – 31, 62, 11, 13¹¹. Daugėjo valstiečių ūkių, neturinčių arklių, karvių, netekusių grūdų, bulvių. Raudonarmiečiai atiminėdavo iš žmonių ir asmeninius daiktus: siuvamašias mašinas, dviračius, laikrodžius, batus ir kt. Kartais po kaimus važinėdavo RA karininkai su valstiečiais, atvykusiais iš gretimų Kretingos, Tauragės, Telšių ir kitų apskričių. Raudonarmiečių nurodymu jie kraudavosi grūdus, bulves, šieną, gyvulius ir važiuodavo atgal palikę nevilty apiplėštuosius. Už šį grobį apmokėdavo raudonarmiečiams namine degtine, be to, ir patys raudonarmiečiai, prisigrobę įvairaus turto, veždavo jį į Didžiąją Lietuvą ir mainydavo į naminę.

⁸ 1944 m. gruodžio 24 d. visiškai slaptas spec. pranešimas, ten pat, l. 166, 167.

⁹ 1944 m. gruodžio 24 d. aiškinamasis raštas, ten pat, l. 169.

¹⁰ 1944 m. gruodžio 24 d. visiškai slaptas spec. pranešimas, ten pat, l. 165.

¹¹ Ten pat, l. 166.

Gyventojai kentėjo ir nuo trofėjinių komandų, tačiau jos daugiau nuostolių padarė įmonėms: iš jų išmontuodavo įrangą, mašinas. Vienas jų nesugadintas išveždavo į SSSR, kitas susprogdindavo, supjaustydavo ir gabendavo kaip metalo laužą. Buvo išmontuota Šilutės elektrinės įrangą, negalėjo dirbti Priekulės plytinė, nes iš jos trofėjininkai išvežė presus, vagonėlius ir kitą įrangą, iš Vilkyčių malūno – dinamo mašinas ir t. t. Kai kurios Lietuvos įmonės irgi išsivežė iš šio krašto įrangos mašinų. Trofėjų rinkėjai neaplenkė žemės ūkio. Jie sprogdino traktorius, kuliamašias, lokomotyvus ne tik be šeimininkų likusiuose ūkiuose, bet ir tuose, kur buvo jų šeimininkai. Antai Dreizių kaime (Priekulės vls.) iš valstiečio Matučio trofėjininkai atėmė ir susprogdino vilnų karšimo mašinas, kuliamają¹².

NKVD, NKGB operatyvinių grupių darbuotojai naudojosį Klaipėdos krašto turtais. 1944 m. lapkričio 26 d. NKGB Klaipėdos operatyvinės grupės viršininkas kpt. P. Kuzminas visiškai slaptai informavo LSSR valstybės saugumo liaudies komisarą A. Guzevičių, kad į Vilnių išgabenamą 10 melžiamų karvių, 4 arkliai, 2 traktoriai ir kitas turtas¹³. NKVD Šilutės apskrities operatyvinės grupės viršininkas ltn. Nikitinas kartu su RA dezertyrais bei „Smerš“ kariais ne tik tikrindavo gyventojus, bet ir apiplėšinėjo. Įvairaus turto į Lenkiją išsivežė lenkai, atvežti vokiečių darbams į Klaipėdos kraštą. 1944 m. jie, grįždami tėvynėn, vežėsi arklių, karvių, siuвамųjų mašinų ir kitų vertybių. Niekas neskaičiavo ir jau nebesuskaičiavo, kokius materialinius nuostolius Klaipėdos kraštui padarė įvairūs RA daliniai bei komandos, o to meto viešojoje spaudoje buvo rašoma, kad pasitraukdami gyventojai išsivežė turtą. 1945 m. kovo 10 d. straipsnyje „Klaipėdos apskritis tarybiniam kelyje“ Klaipėdos apskrities vykdomojo komiteto pirmininkas S. Juozapavičius nurodo, kad gyventojai su savimi išsivarė beveik visus arklius, galvijus ir kitus gyvulius. Taigi to meto informacija nebuvo objektyvi.

Nuolatinis grobstymas ir turto naikinimas kėlė rūpestį LSSR vadovams. 1944 m. gruodžio 14 d. LSSR Liaudies Komisarų Tarybos pirmininkas M. Gedvilas kreipėsi į SSSR valstybės gynybos komiteto pirmininką J. Staliną su prašymu, kad I Pabaltijo fronto karinė vadovybė įsakytų neišvežti Klaipėdos krašto turto kaip trofėjų, o perduoti Lietuvos SSR Liaudies Komisarų Tarybai¹⁴.

Klaipėdos krašto gyventojus bauginio dažni moterų prievartavimai. Raudonarmiečiai prievartaudavo moteris nežiūrėdami jų amžiaus, tautybės, sveikatos bei aplinkybių. Antai 1944 m. lapkričio pabaigoje Priekulės valsčiuje į vieną sodybą atėję 11 kareivių pareikalavo, kad valstiečio žmona išėitų į kiemą, ir jame vyro akivaizdoje

¹² Ten pat, l. 165.

¹³ 1944 m. lapkričio 26 d. visiškai slapta informacija LSSR valstybės saugumo liaudies komisarui A. Guzevičiui, ten pat, l. 56.

¹⁴ 1944 m. gruodžio 19 d. Lietuvos SSR Liaudies Komisarų Tarybos pirmininko M. Gedvilo raštas SSSR Valstybės Gynybos Komiteto pirmininkui drg. J. V. Stalinui, ten pat, b. 10, l. 29.

ją išprievartavo¹⁵. 1944 m. gruodžio 1 d. raudonarmiečiai pareikalavo iš Vilkyčių kaimo seniūno, kad šis į komendantūrą atsiųstų tris moteris. Iš komendantūros moterys grįžo išprievartautos, suplėšytai drabužiais. 1944 m. gruodžio 20 d. Dreizių kaime, savo namuose, buvo išprievartauta moteris (pavardė nurodyta). Ji, gelbėdamasi nuo kareivių, be drabužių iššoko pro langą. 1944 m. lapkričio 11 d. Protnešių kaime (Priekulės vls.) buvo išprievartauta moteris (pavardė nurodyta) o vakare vėl atėję raudonarmiečiai reikalavo važiuoti kartu, kad ji pakrautų bulves. Pakelyje išlipę iš mašinos prie vienos daržinės, užkimšo jai burną skarele, vėl išprievartavo¹⁶. Panašių atvejų buvo daugelyje Klaipėdos krašto vietovių. RA karinė vadovybė atlaidžiai žiūrėjo į tokį raudonarmiečių elgesį. 32-osios divizijos kontržvalgybos „Smerš“ viršininko pavaduotojo mjr. Ryžkovo teigimu, šios divizijos prokuroras iškėlė bylą karininkui už jaunos merginos išprievartavimą, bet RA karinė vadovybė nekreipė į tai dėmesio ir net pareiškė: „Argi, be šito, prokuroras neturi kuo užsiimti?“¹⁷ Klaipėdos krašte buvo žudomi civiliniai gyventojai ne tik apiplėšimų metu. Buvo nušauti tiesiog kelyje sutikti žmonės, išprievartautos moterys. 1944 m. lapkričio 11 d. Pagirių kaime rasti 8 žmonių lavonai: 4 moterų ir 4 vaikų. Šių žmonių žudikai buvo sulaikyti. Tai keturi 993-iojo ryšių bataliono kareiviai¹⁸. Tačiau daugeliu atvejų nusikaltėliai likdavo nežinomi. Ypač daug vyrų nukentėjo Klaipėdos krašte. RA karinės vadovybės nurodymu vyrai nuo 17 iki 47 metų (kituose dokumentuose iki 48 bei 50 m.) buvo suimtinėjami ir internuojami karo belaisvių bei speclageriuose¹⁹. Iki šiol nėra žinoma, kiek buvo suimta vyrų ir kokių aukų buvo Klaipėdos krašte dėl RA kariuomenės veiksmų, nes Lietuvos archyvuose nėra suvestinių duomenų.

3. Klaipėdos krašto administraciniai-teritoriniai pertvarkymai

Norint pereiti prie civilinio Klaipėdos krašto valdymo, visų pirma reikėjo įvykdyti administracinį-teritorinį suskirstymą. 1944 m. lapkričio 24 d. LKP(b) CK biuras nutarė Klaipėdos krašte sudaryti dvi apskritis. Tai Klaipėdos apskritis, apimanti iki Antrojo pasaulinio karo buvusias ribas, ir Šilutės apskritis, pridūrus prie jos teritorijos Pagėgių apskrities šešis valsčius. Visus kitus šios naikinamos apskrities valsčius

¹⁵ 1944 m. gruodžio 24 d. visiškai slaptas spec. pranešimas, ten pat, b. 24, l. 165.

¹⁶ 1944 m. gruodžio 24 d. aiškinamasis raštas „Apie bendrą Memelio krašto Priekulės valsčiaus teritorijos padėtį“, ten pat, l. 168.

¹⁷ 1944 m. gruodžio 24 d. visiškai slaptas spec. pranešimas, ten pat, l. 166.

¹⁸ 1944 m. lapkričio 23 d. Šilutės apskrities NKVD operatyvinės grupės spec. pranešimas LSSR vidaus reikalų liaudies komisarui J. Bartašiūnui, *LYA*, f. K-1, ap. 3, b. 1612, l. 1.

¹⁹ Aiškinamasis raštas apie NKGB Klaipėdos operatyvinės grupės agentūrinį-operatyvinį darbą nuo 1944 m. spalio 20 iki spalio 31 d., ten pat, b. 1114, l. 14.

buvo numatyta priskirti Tauragės apskrčiai²⁰. Šis projektas liko neįgyvendintas, nes, 1945 m. vasario 9 d. LKP(b) CK biure vėl svarstant Klaipėdos krašto administracinį-teritorinį suskirstymą, buvo nuspręsta palikti senose ribose buvusias Klaipėdos, Pagėgių, Šilutės apskritis²¹. VKP(b) CK patenkino LKP(b) CK prašymą ir patvirtino šį Klaipėdos krašto teritorinį suskirstymą.

Klaipėdos krašto apskrityse buvo steigiami valsčiai, apylinkės. Ypač lėtai vyko valsčių kūrimas. Kliūtis buvo ne tik vietovės be gyventojų, bet ir valdžios pareigūnų nerangumas. 1945 m. balandžio 6 d. Klaipėdos apskrities vykdomojo komiteto pirmininkas S. Juozapavičius, atsakydamas į LSSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo Informacijos biuro prašymą pateikti žinias apie valsčius, nurodė, kad jų pateikti negali, nes LSSR LKT nepatvirtino valsčių sudarymo projekto. 1945 m. gegužės 10 d. į panašų užklausimą atsakė: „Iki nebus gautas iš LKP(b) Centro Komiteto patvirtintas apskrities valsčių ir apylinkių suprojektuotas sąrašas, negalime suteikti prašomų žinių ir atsiųsti žemėlapi su atžymėtomis valsčių ir apylinkių ribomis, taipogi miestų ir miestelių sąrašą su gyventojų skaičiumi“²². Panaši padėtis šiais klausimais buvo Pagėgių bei Šilutės apskrityse. 1945 m. birželio 6 d. LKP(b) CK biuras patvirtino Klaipėdos krašto administracinį-teritorinį suskirstymą. Klaipėdos apskritis (plotas 1064 km², neįskaitant Klaipėdos miesto) buvo suskirstyta į 16 valsčių: Dauperų, Dituvos, Dobilų, Juodkrantės, Kalotės, Karklininkų, Kretingalės, Mėželių, Nidos, Plikų, Poškų, Priekulės, Sendvario, Trušelių, Vaidaugų, Vilkyčių. Pagėgių apskrities teritorija (939 km²) irgi buvo suskirstyta į 16 valsčių: Galsdonų, Katyčių, Lauksargių, Lumpėnų, Natkiškių, Pagėgių, Piktupėnų, Plaškių, Rukų, Smalininkų, Sokaičių, Stubrių, Usėnų, Viešvilės, Vilkyškių, Žukų. Mažiausio ploto Šilutės apskrityje (815 km²) buvo sudaryta 15 valsčių: Andrulių, Aukštumalo, Juknaičių, Kintų, Kulėšų, Paleičių, Pašyšių, Ramučių, Sakūčių, Saugų, Sausgalvių, Skirvytės, Šilutės, Traksėdžių, Žemaitkiemių. Be to, tiesiogiai apskričių vykdomiesiems komitetams buvo priskirti Priekulės (Klaipėdos aps.), Pagėgių, Smalininkų (Pagėgių aps.), Šilutės, Rusnės (Šilutės aps.) miestai²³.

²⁰ 1944 m. lapkričio 24 d. LKP(b) Centro Komiteto biuro posėdžio protokolas, *Lietuvos visuomeninių organizacijų archyvas* (toliau – LVOA), f. 1771, ap. 7, b. 60, l. 5.

²¹ 1945 m. vasario 9 d. LKP(b) Centro Komiteto biuro nutarimas „Apie Klaipėdos krašto administracinį padalijimą“, ten pat, ap. 8, b. 35, l. 13. Kai kuriuose archyvuose dokumentuose bei spaudos leidiniuose, iš jų ir Lietuvos TSR administraciniame-teritoriniame padalijime pagal 1949 01 01 d. padėtį (Vilnius, 1949, p. 54, 84, 134), nurodoma, kad Klaipėdos krašto valsčiai ir apskritys sudarytos 1945 m. sausio 28 d.

²² 1945 m. gegužės 10 d. Klaipėdos apskrities vykdomojo komiteto pirmininko S. Juozapavičiaus atsakymas į Lietuvos SSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo reikalų skyriaus raštą, LCVa, f. R-758, ap. 4, b. 25, l. 10.

²³ 1945 m. birželio 8 d. LKP (b) CK biuro posėdžio protokolas, LVOA, f. 1771, ap. 9, b. 73, l. 74. Šiame ir kituose dokumentuose dažnai neteisingai rašomi kai kurių vietovių pavadinimai, todėl jie patikslinti ir rašomi pagal leidinyje „Klaipėdos krašto apgyventų vietų sąrašas“ (Klaipėda, 1926 m.) pateiktus vietovardžius.

Šis Klaipėdos suskirstymas valsčiais neatitiko buvusio ikikarinio suskirstymo. 1939 m. pradžioje jame buvo 63 valsčiai, iš kurių 21 teko Klaipėdos, 25 Pagėgių ir 17 Šilutės apskrčiai.

Klaipėdos krašte, palyginti su kitomis Lietuvos SSR apskritimis, valsčių tinklas buvo tankesnis. Antai 1945 m. pabaigoje po 16 valsčių turėjo tik 3 apskritys. Tačiau Šiaulių apskrities plotas buvo 4–5 kartus didesnis negu Klaipėdos bei Pagėgių apskričių plotai. Po 15 valsčių turėjo Biržų, Švenčionių, Vilkaviškio, Vilniaus apskritys, kurių teritorijos buvo irgi 2–3 kartus didesnės negu Pagėgių apskrities, turinčios taip pat 15 valsčių.

1945–1947 m. Klaipėdos krašto administraciniame-teritoriniame suskirstyme buvo kai kurių pakeitimų. 1946 m. Klaipėdos apskritis neteko Girulių ir Melnragės gyvenviečių. Jos buvo prijungtos prie Klaipėdos miesto. 1946 m. rugpjūčio 3 d. Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsaku Juodkrantė, Nida, Preila buvo paskelbtos vasarvietėmis ir iki 1947 m. rudens priklausė Klaipėdos apskrčiai. Iki 1947 m. birželio 16 d. Lietuvos SSR ATP įsako Klaipėdos krašto administracinis-teritorinis suskirstymas buvo toks: Klaipėdos apskrityje 16 valsčių ir 62 apylinkės, Pagėgių atitinkamai 16 ir 59, Šilutės – 5 ir 54²⁴.

Vykdamas 1947 m. birželio 16 d. Lietuvos SSR ATP įsaką, pakito Klaipėdos, Šilutės apskričių plotai, valsčių, apylinkių skaičius, nes Klaipėdos apskrčiai iš Kretingos apskrities buvo priskirta: Endriejavo valsčius, apimantis 161 km² plotą, turintis 0,9 tūkst. ūkių, 4,5 tūkst. gyventojų, Gargždų atitinkamai 200, 1,2 tūkst., 6,4 tūkst.; Veiviržėnų – 154, 0,9 tūkst., 5,4 tūkst.²⁵ Šiuo įsaku prie Šilutės apskrities buvo priskirtas Tauragės apskrities Švėkšnos valsčius, kurio 264 km² plote buvo 1,7 tūkst. ūkių, 5,4 tūkst. gyventojų, Vainuto atitinkamai 178, 1,1 tūkst., 6,1 tūkst., Žemaičių Naumiesčio – 215, 1,8 tūkst., 8,0 tūkst.²⁶

Koks buvo Klaipėdos krašto apskričių administracinis-teritorinis paskirstymas 1947 m. liepos 1 d., rodo 1 lentelės duomenys.

²⁴ 1947 m. balandžio 1 d. apskričių vykdomųjų komitetų darbo apimties rodikliai, LCVA, f. R–754, ap. 4, b. 1245, l. 1. 5.

²⁵ 1947 m. Lietuvos SSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo Informacijos-statistikos skyriaus duomenys, ten pat, f. R–758, ap. 4, b. 88, l. 140. Lietuvos TSR administraciniame-teritoriniame padalijime pagal 1949 01 01 padėtį (Vilnius, 1949, p. 54) Klaipėdos apskrčiai prijungtų Endriejavo, Gargždų, Veiviržėnų, taip pat Dovių, Kretingalės, Priekulės valsčių plotai nurodyti 2 km² didesni negu 1 lentelėje pateikti duomenys.

²⁶ Ten pat, l. 194.

1 lentelė. Klaipėdos krašto apskrinių administracinis-teritorinis paskirstymas 1947 m. liepos 1 d.²⁷

Apskritys									
	Klaipėdos			Pagėgių			Šilutės		
Eil. Nr.	Valsčių pavadinimai	Apylinkių skaičius	Gyventojai	Valsčių pavadinimai	Apylinkių skaičius	Gyventojai	Valsčių pavadinimai	Apylinkių skaičius	Gyventojai
1.	Dauperų	3	347	Galsdonų	4	524	Andrulių	2	360
2.	Dituvos	5	138	Katyčių	4	1 848	Aukštumalo	3	288
3.	Dovių	5	1 246	Lauksargių	5	1 619	Juknaičių	6	1 511
4.	Endriejavo	7	3 963	Lumpėnų	3	164	Kintų	2	486
5.	Gargždų	9	6 011	Natkiškių	6	2 032	Kulėšų	5	1 114
6.	Juodkrantės	–	50	Pagėgių	4	1 058	Paleičių	1	79
7.	Kalotės	3	361	Piktupėnų	4	1 880	Pašyšių	5	1 159
8.	Karklininkų	4	1 018	Plaškių	3	627	Ramučių	5	795
9.	Kretingalės	6	1 325	Rukų	3	964	Sakūčių	3	529
10.	Mėželių	4	1 032	Smalininkų	2	385	Saugų	4	1 287
11.	Nidos	2	340	Sokaičių	3	234	Sausgalvių	2	446
12.	Plikių	4	1 599	Stubrių	5	1 000	Skirvytės	3	315
13.	Poškų	5	2 666	Usėnų	5	1 047	Šilutės	5	1 139
14.	Priekulės	5	909	Viešvilės	3	703	Švėkšnos	11	7 582
15.	Sendvario	3	378	Vilkyškių	3	1 153	Traksėdžių	4	1 017
16.	Trušelių	4	702	Žukų	3	583	Vainuto	8	5 298
				Pagėgių miestas		1 537			
				Smalininkų miestas		334			
17.	Vaidaugų	4	590				Žemaičių Naumiesčio	13	7 052
18.	Veiviržėnų	6	4 778				Žemaitkiemis	4	626
							Šilutės miestas		6 738
							Rusnės miestas		373
19.	Vilkyčių Priekulės miestas	4	1 693 643						
	Iš viso:	83	29 789		60	17 692		86	38 194

²⁷ Lietuvos SSR apskrinių ir valsčių vardinis sąrašas, ten pat, f. R-758, ap. 3, b. 10, l. 102, 105, 108. Lentelėje klaidingai susumuoti skaičiai: turi būti ne 39 791, o 29 789, ir ne 17 687, o 17 692. Be to, kai kuriuose Klaipėdos apskrities dokumentuose minimi Pėžaičių, Venskų valsčiai. Kadangi apie jų įkūrimą duomenų nerasta, galima spėti, kad tai remiamasi ikikariniu administraciniu-teritoriniu suskirstymu, nors Klaipėdos krašto gyvenamųjų vietų sąrašė, p. 42–43, Pėžaičiai nurodyti tik kaip kaimas, priklausantis Agluonėnų valsčiui.

1 lentelės duomenys rodo, kad Klaipėdos, Šilutės apskrityse dėl naujai prijungtų valsčių pakito administracinė struktūra. Klaipėdos apskrityje atsirado 22 naujos apylinkės, Šilutės atitinkamai 32. Padaugėjo gyventojų. Naujieji valsčiai Klaipėdos apskrityje gyventojų skaičių padidino 14,5 tūkst., Šilutės – 19,9 tūkst. žmonių, o tai sudarė daugiau kaip pusę visų šių apskričių gyventojų.

Didelius administracinius pokyčius sukėlė 1947 m. lapkričio 11 d. Lietuvos SSR ATP įsakas „Dėl Lietuvos TSR valsčių pertvarkymo“. Nors po šio pertvarkymo Lietuvoje valsčių skaičius, kaip ir 1945 m., liko nepakitęs ir buvo 320, nes vyko ne tik valsčių stambinimas, bet ir naujų kūrimas, tačiau Klaipėdos krašto apskrityje išsiskyrė vien valsčių stambinimu. Vykdamas minėtą įsaką, Klaipėdos apskrityje buvo panaikinti Dauperų, Sendvario, Vaidaugų valsčiai ir jų teritorija priskirta Dovilų valsčiui. Kalotės, Karklininkų, Plikų, Trušelių valsčiai priskirti Kretingalės, Dituvos, Mėželių, Poškų, Vilkyčių – Priekulės valsčiui. Juodkrantės, Nidos valsčiai buvo perduoti Juodkrantės, Nidos, Preilos vasarvietėms, kurios 1947 m. lapkričio 12 d. Lietuvos SSR ATP įsaku buvo priskirtos Klaipėdos miestui. Taigi 1947 m. lapkričio viduryje Klaipėdos apskritis apėmė 6 valsčius. 1947 m. lapkričio 6 d. Lietuvos SSR ATP įsaku Priekulės apskrityje buvo palikti 4 valsčiai: Katyčių, kuriam atiteko Natkiškių, Stubrių, Piktupėnų-Lauksargių, Pagėgių, Vilkyškių-Lumpėnų, Sokaičių, Žukų valsčių teritorijos. Sujungus Galsdonų, Plaškių, Rukų, Usėnų valsčius, atsirado Stoniškių valsčius. Šilutės apskritis valsčių stambinimo metu buvo suskirstyta į 4 valsčius: 1) Juknaičių, kurių sujungė Andrulių, Paleičių, Pašyšių, Sausgalvių; 2) Kintų-Aukštumalo, Sakūčių; 3) Saugų-Ramučių, Žemaitkiemių; 4) Šilutės-Kulėšų, Skirvytės, Traksėdžių valsčiai²⁸. Dėl šių valsčių stambinimo Klaipėdos, Pagėgių, Šilutės apskrityse išnyko buvęs valsčių skaičiaus išskirtinumas kitų Lietuvos SSR apskričių atžvilgiu. Dar iki valsčių stambinimo nemažus teritorinius pokyčius patyrė Pagėgių apskritis. 1947 m. spalio 21 d. iš jos iškurtai Jurbarko apskrčiai buvo priskirti Smalininkų ir Viešvilės valsčiai.

1947 m. lapkričio 12 d. Lietuvos SSR ATP išleido įsaką dėl apylinkių stambinimo. Apylinkės, turėjusios mažiau kaip 300 gyventojų, buvo panaikintos. Taigi jų sumažėjo nuo 229 iki 124. Be to, 1947 m. spalio mėnesį Šilutės apskrityje Žvingių apylinkė buvo priskirta Tauragės apskrityje Šilalės valsčiui.

Atlikus 1947 m. teritorinius pakeitimus, Klaipėdos apskrityje plotas padidėjo ir sudarė 1193 km², Šilutės atitinkamai 1325 km², Pagėgių – 762 km².

Administraciniai-teritoriniai Klaipėdos, Pagėgių, Šilutės apskričių pasikeitimai suardė buvusį Klaipėdos krašto vientisumą, todėl Klaipėdos krašto sąvoka tapo istorine kategorija. 1947 m. lapkričio mėn. Klaipėdos, Pagėgių, Šilutės apskričių administracinį-teritorinį suskirstymą rodo 2 lentelė.

²⁸ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos žinios, 1947 11 06, Nr. 34–35, p. 12; Lietuvos TSR administracinis-teritorinis padalijimas, Vilnius, 1949. Šio leidinio p. 54 nurodyta 1205 km², nes visų valsčių plotai, kaip sakyta, nurodyti 2 km² didesni negu archyvine dokumente.

2 lentelė. Klaipėdos, Pagėgių, Šilutės apskričių administracinis-teritorinis suskirstymas bei valstiečių ūkių ir gyventojų skaičius 1947 m. lapkričio pabaigoje²⁹

Eil. Nr.	Valsčiaus pavadinimai	Plotas (km ²)	Apylinkių	Vietovių	Valstiečių ūkių	Gyventojų (tūkst.)
Klaipėdos apskritis						
1.	Dovilų	225	5	81	726	3,7
2.	Endriejavo	161	7	38	915	4,5
3.	Gargždų	200	9	40	1168	6,4
4.	Kretingalės	223	8	87	909	4,4
5.	Priekulės	228	9	69	1392	5,7
6.	Veiviržėnų	154	6	32	912	5,4
	Priekulės miestas	2				0,6
	Iš viso:	1193	44	347	6022	30,7
Pagėgių apskritis						
1.	Katyčių	146	8	39	865	4,9
2.	Piktupėnų	213	6	46	786	4,5
3.	Stoniškių	191	5	54	583	3,2
4.	Vilkyškių	203	5	42	555	2,9
	Pagėgių miestas	6				1,6
	Iš viso:	762	24	181	2789	17,1
Šilutės apskritis						
1.	Juknaičių	196	8	33	748	3,9
2.	Kintų	138	2	26	240	1,2
3.	Saugų	142	6	26	590	2,7
4.	Šilutės	176	9	32	759	4,5
5.	Švėkšnos	264	11	97	1658	5,4
6.	Vainuto	178	7	27	1084	6,1
7.	Žemaičių	215	13	59	1835	8,0
	Naumiesčio Rusnės miestas	8				0,4
	Šilutės miestas	8				6,7
	Iš viso:	1325	56	300	6914	38,9

²⁹ Lietuvos SSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo Informacijos-statistikos skyriaus duomenys, 1947 m. lapkričio mėn. pabaiga, LCVA, f. R-758, ap. 4, b. 88, l. 140, 146, 194.

2 lentelės duomenys rodo, kad 1947 m. pabaigoje atliktas administracinis-teritorinis suskirstymas valsčiais buvo tolygus pagal apskričių plotus. Tačiau skyrėsi kai kurių valsčių plotai, gyvenamųjų vietovių (kiemų), valstiečių ūkių gyventojų skaičiai. Šiuos skirtumus lėmė nevienodas gyventojų pasiskirstymas vietovėse. Retai buvo gyvenamas Kintų (Šilutės aps.) valsčius: jame 1 km² buvo 9, Vilkyškių (Pagėgių aps.) – 14, Saugų (Šilutės aps.) 19 gyventojų. Gyventojų skaičiumi bei jų pasiskirstymo vietovėse tankiu išsiskyrė prijungtieji iš Kretingos bei Tauragės apskričių valsčiai. Vien Žemaičių Naumiesčio valsčiuje 1 km² gyveno 38, Vainuto – 39, Veiviržėnų – 35 žmonės.

4. Administracinio valdymo įstaigos ir jų personalas 1945–1947 m.

Klaipėdos krašte, palyginti su kitomis Lietuvos SSR apskritimis, partinio, sovietinio, ūkinio administravimo įstaigos atsirado vėliau. Priežastis buvo ne tik ta, kad 1944 m. rudenį šį kraštą užėmė RA, bet ir likęs jame mažas gyventojų skaičius.

Siekdamas sudaryti Klaipėdos krašte administracinio-teritorinio valdymo tinklą, 1945 m. vasario 9 d. LKP(b) CK biuras priėmė nutarimą „Dėl priemonių atstatant administracinį aparatą ir liaudies ūkį Klaipėdos mieste, Klaipėdos, Pagėgių, Šilutės apskrityse“³⁰. Remiantis šiuo nutarimu, buvo sudaryta 5 žmonių komisija, pirmininku paskirtas LKP(b) CK sekretorius Kazimieras Liaudis. Komisija koordinavo liaudies komisariatų darbą Klaipėdos krašte, rūpinosi įstaigų, organizacijų kūrimu, jų personalu ir kt.

Prieš įgyvendinant 1945 m. vasario 9 d. LKP(b) CK biuro nutarimą Klaipėdos krašte jau buvo kai kurie civilinės valdžios atstovai. Vieni pirmųjų į Klaipėdos kraštą atvyko Lietuvos SSR, NKVD, NKGB pasiūsti operatyviniai darbuotojai. 1944 m. spalio 18 d. Klaipėdos apskrityje pradėjo dirbti NKGB operatyvinių darbuotojų grupė, vadovaujama kpt. P. Kuzmino, Šilutės apskrityje – NKVD operatyvinių grupė. 1944 m. gruodžio 24 d. aiškinamąjį raštą Lietuvos SSR LKT pirmininkui M. Gedvilui pasirašė S. Juozapavičius kaip Klaipėdos miesto ir apskrities vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas. Lietuvos archyvuose nepavyko rasti duomenų, kas ir kada S. Juozapavičių paskyrė į šias pareigas. Kostas Kazlauskas asmens įskaitos lape nurodo, kad jį 1944 m. spalio 15 d. LKP(b) CK paskyrė Pagėgių apskrities vykdomojo komiteto pirmininku³¹. Nuo 1945 m. kovo Klaipėdos krašto atsakinguoju organizatoriumi dirbo iš LKP(b) CK atsiųstas Zolinas. Taigi iki įsteigiant administracinio-teritorinio valdymo įstaigas Klaipėdos krašte šalia RA karinės vadovybės dirbo civilinės valdžios atstovai.

³⁰ Lietuvos KP(b) CK biuro nutarimas „Dėl priemonių atstatant administracinį aparatą ir liaudies ūkį Klaipėdos mieste, Klaipėdos, Pagėgių, Šilutės apskrityse“, LVOA, f. 1771, ap. 8, b. 35, l. 7.

³¹ Kosto Kazlausko asmens byla, ten pat, ap. 227, b. 93, l. 15.

Klaipėdos krašto, kaip ir kitų Lietuvos SSR apskričių, politiniam, ūkiniam ir kitokiam gyvenimui vadovavo apskričių LKP(b) komitetai. 1945 m. vasario mėn. pradėjo dirbti LKP (b) Klaipėdos, kovo mėn. – Pagėgių, balandžio mėn. – partijos Šilutės apskričių komitetai. 1945 m. kovo–balandžio mėn. jau veikė Klaipėdos krašto apskričių vykdomieji komitetai, o 1945 m. gegužės–liepos mėn. – NKVD, NKGB apskričių skyriai, pavaldūs NKVD-NKGB sektoriui, išikūrusiam Tauragėje ir kontroliavusiam ne tik Klaipėdos krašto, bet ir Tauragės, Kretingos apskritis.

Nelengvai buvo steigiamos administracinio-ūkinio ir kitų sričių valdymo įstaigos. 1945 m. rudenį Pagėgių, Šilutės apskrityse dar nebuvo prokuratūros, teismo, o apskričių vykdomieji komitetai veikė turėdami tik kai kuriuos skyrius.

Žemesnėse administracinio valdymo grandyse – valsčiuose įvairios įstaigos kūrėsi irgi palaipsniui. Valsčiuose LKP(b) atstovavo partorgai. 1945 m. dėl mažo komunistų skaičiaus ar visai jų nesant tik kai kuriuose valsčiuose dirbo partorgai. 1945 m. spalio 30 d. partorgus turėjo 13 Klaipėdos apskrities valsčių. Nuo 1946 m. valsčiuose, kuriuose buvo daugiau kaip 10 LKP(b) narių, buvo kuriami partijos valsčių komitetai. 1947 m. liepos 1 d. juos turėjo Klaipėdos apskrities 6, Pagėgių 5, Šilutės 4 valsčiai³².

1945 m. ne visi valsčiai turėjo vykdomuosius komitetus. 1945 m. spalio mėnesį buvo sudaryti Klaipėdos apskrities Trušelių, Nidos valsčių vykdomieji komitetai, nors pastarojo VK pirmininkas oficialiai buvo patvirtintas tik 1946 m. rugpjūčio mėnesį³³. Vėliausiai, t. y. 1947 m., pradėjo dirbti Juodkrantės valsčiaus vykdomasis komitetas.

Žemiausią administracinio valdymo grandį sudarė apylinkės taryba. Klaipėdos krašte šių tarybų formavimas vyko ne tik 1945, bet ir 1946 m. 1945 m. rudenį Lietuvos SSR vietinio administracinio valdymo sistemoje – kaime buvo įsteigta dešimtkiemio įgaliotinio pareigybė. Tai dešimčiai kiemų paskirtas atsakingas asmuo, nuo 1947 m. rinktas valstiečių susirinkimuose. Lėtai buvo parenkami Klaipėdos krašte šioms įgaliotinio pareigoms žmonės. 1946 m. vasarą šių įgaliotinių visai nebuvo Pagėgių apskrityje³⁴. Klaipėdos, Šilutės apskrityse dalis apylinkių taip pat neturėjo dešimtkieminių įgaliotinių.

1945 m. pradėjo dirbti Klaipėdos krašto įstaigos ir organizacijos, turėdamos minimalų darbuotojų skaičių, todėl reikėjo naujų darbuotojų. Jų telkimu į Klaipėdos kraštą rūpinosi LKP(b) CK. Su LKP(b) CK siuntimais dauguma dirbo partinį darbą. Daugiausia iš SSSR, dauguma rusai. Buvo ir surusėjusių lietuvių. Jų iki 1946 m. sausio 1 d. į Lietuvos SSR atvyko 183. Tai buvo ir Marijanas Kunevičius, dirbęs 1945–1947 m. partijos Klaipėdos apskrities pirmuoju sekretoriumi. 1916 m. jis, trylikametis berniukas, su tėvais išvyko į Rusiją, o 1944 m. VKP(b) CK jį gražino dirbti į Lietuvą. Nors rašėsi esąs lietuvis, bet gimtosios kalbos nemokėjo. Tačiau iš kitų atvykėlių

³² 1947 m. liepos 1 d. pažyma apie partijos valsčių komitetų sudėtį, ten pat, ap. 10, b. 430, l. 2.

³³ A. A r b u š a u s k a i t ė, min. str., p. 375.

³⁴ Apie LKP(b) Pagėgių apskrities komiteto darbą 1946 metais, *LVOA*, f. 1771, ap. 9, b. 362, l. 117.

išsiskyrė savo išsilavinimu (nebaigtas aukštasis). Į Klaipėdos kraštą darbuotojus siuntė Lietuvos SSR LKT, įvairūs liaudies komisariatai (nuo 1946 m. – ministerijos). Išskyrus NKVD, NKGB, šios grupės atvykėliai daugiausia buvo Lietuvos gyventojai. Žemesnėse administracinio valdymo grandyse (valsčiuose, apylinkėse) dirbančiųjų daugumą, ypač 1945 m., sudarė vietiniai Klaipėdos krašto gyventojai. Nors į juos buvo žiūrima su nepasitikėjimu, kaip į priešiškus sovietinei valdžiai žmones. 1945 m. pavasarį Šilutės apskrities partinė valdžia slaptame posėdyje apie vietinius gyventojus nurodė, kad pastarieji aktyviai bendravo su buvusia fašistine Vokietija. Iš jos grįžę yra antisovietiška nusiteikę, dirbti su jais aiškinamąjį darbą negalima, nes daugelis nemoka nei lietuvių, nei rusų kalbos³⁵. Panašios nuomonės apie vietinius gyventojus buvo laikomasi ir Klaipėdos bei Pagėgių apskrityse. Tačiau trūkstant darbuotojų, ypač 1945 m., į vietines sovietinės valdžios įstaigas buvo priimami dirbti ir klaipėdiečiai. 1945 m. gegužės mėn. Šilutės apskrityje penkiems valsčių vykdomiesiems komitetams vadovavo vietiniai gyventojai. Jie vadovavo ir daugeliui apylinkių tarybų³⁶. 1945 m. rudenį prasidėjus aktyviam kadru valymui, sumažėjo vietinių gyventojų darbuotojų. 1947 m. iš jų tik vienas kitas tebėjo vienokias ar kitokias vietinės valdžios įstaigų pareigas. Be to, vis daugiau atvykstant į Klaipėdos kraštą gyventi žmonių, didėjo darbuotojų pasirinkimas.

Vienas iš darbuotojų papildymo šaltinių, ypač 1945–1947 m., buvo demobilizuoti asmenys iš RA. Vien iki 1946 m. balandžio 25 d. Lietuvos SSR buvo užregistruota 31,8 tūkst. demobilizuotų vyrų. Dalis jų paskirti dirbti Klaipėdos krašte. Iki 1946 m. gruodžio 27 d. Pagėgių apskrityje buvo 266 demobilizuotieji³⁷, o iki 1947 m. pabaigos šis skaičius padidėjo dar keliomis dešimtimis. 1947 m. pabaigoje visų Klaipėdos apskrities sovietinių ūkių direktoriais bei jų pavaduotojais politiniams reikalams dirbo vien demobilizuoti kitataučiai³⁸. Demobilizuotieji Klaipėdos krašte sudarė nemažą dalį represinių įstaigų darbuotojų. Taigi jais buvo labiau politiškai pasitikima negu kitais.

Lietuvos archyvuose nepavyko rasti duomenų apie Klaipėdos krašto apskričių bendrą darbuotojų skaičių nagrinėjamoju laikotarpiu, tačiau kiti duomenys leidžia teigti, kad 1945 m. pabaigoje partinėse, sovietinėse ir kitose valdymo įstaigose buvo vidutiniškai maždaug po 100, 1946 m. pabaigoje – po 160, 1947 m. viduryje – po 200 darbuotojų. 1947 m. pabaigoje dėl administracinių-teritorinių pertvarkymų darbuotojų sumažėjo apskrityse beveik po trečdalį.

³⁵ 1945 m. gegužės 31 d. partijos Šilutės apskrities komiteto uždaro tarnybinio posėdžio protokolas Nr. 5, ten pat, f. 1027, ap. 1027, b. 1, l. 14.

³⁶ Ten pat.

³⁷ 1946 m. gruodžio 27 d. LKP(b) Pagėgių apskrities komiteto ir vykdomojo komiteto jungtinio posėdžio protokolas, ten pat, f. 617, ap. 617, b. 2, l. 226.

³⁸ 1947 m. birželio 1 d. LKP(b) CK nomenklatūrininkų kontrolinis sąrašas, ten pat, f. 1771, ap. 10, b. 529, l. 57, 58.

1945–1947 m. nustatomas apskritims metinis darbuotojų skaičius turėjo tendenciją didėti, nes buvo steigiami naujų valdymo įstaigų bei plečiamos esamos, įvedant naujas pareigybes. Antai nuo 1946 m. valsčių vykdomuosiuose komitetuose ėmė dirbti pirmininko pavaduotojai bei instruktoriai, partijos apskričių komitetuose – instruktoriai valsčiams.

1945–1947 m. Klaipėdos krašto įstaigose dirbo mažiau žmonių, negu joms buvo skirta etatų. 1946 m. pradžioje vien partijos Šilutės apskrities komitete bei sovietinėse įstaigose buvo nustatyti 183 etatai, o faktiškai dirbo 144 darbuotojai, 1947 m. birželio mėn. Klaipėdos apskrityje buvo atitinkamai 288 ir 253, Pagėgių – 229 ir 204, Šilutės – 239 ir 212³⁹. Ypač darbuotojų trūko žemiausiose valdymo grandyse. 1947 m. pabaigoje Šilutės apskrityje iš 56 apylinkių tarybų veikė 38, o 1946 m. pabaigoje Klaipėdos apskrityje iš 10 patvirtintų valsčių skyrių buvo sukomplektuoti 5 ir tik 50% darbuotojų⁴⁰.

Dauguma partinių, sovietinių ir kitų įstaigų bei organizacijų darbuotojų sudarė partijos apskričių komitetų nomenklatūrą. Dalis jų priklausė ir LKP(b) CK nomenklatūrai. Daugėjant apskrityse darbuotojų, daugėjo ir nomenklatūrininkų. 1947 metams buvo patvirtinta nomenklatūrininkų pareigybių: Klaipėdos apskrityje 387 partijos apskrities komiteto ir 60 LKP(b) CK, Pagėgių atitinkamai – 315 ir 74, Šilutės – 365 ir 52⁴¹. Klaipėdos apskrityje partijos ir komjaunimo įstaigose buvo 87 partijos apskrities komiteto nomenklatūrininkai, iš kurių 30 priklausė LKP(b) CK nomenklatūrai, sovietinėje administracijoje atitinkamai 89 ir 7, žemės ūkio – 97 ir 16, prekybos, paruošų – 33 ir 3, NKVD, prokuratūros – 31 ir 4, kultūros, švietimo – 35, pramonės – 15 tik partijos apskrities komiteto nomenklatūrininkai⁴². 3 lentelėje pateiktos kai kurių įstaigų nomenklatūrininkų pareigos ir jas einančių asmenų pavardės.

Nomenklatūrininkai iš kitų darbuotojų išsiskyrė įvairiomis privilegijomis. Be to, jų be partijos apskrities komiteto bei LKP(b) CK sutikimo nebuvo galima priimti į darbą ir atleisti iš jo.

1945–1947 m. priimant žmones į darbą, daugiausia dėmesio buvo kreipiama ne į kvalifikaciją, dalykinius sugebėjimus, bet į politinius įsitikinimus. Todėl buvę Lietuvos pogrindininkai komunistai, atvykusieji kitataučiai, ypač rusai iš SSSR, naudojami ypatingu politiniu pasitikėjimu. Net sužlugdę veiklą vienoje organizacijoje bei įmonėje buvo siunčiami į tokias pačias pareigas kitoje vietovėje. 1946 m. Kulėšų valsčiaus

³⁹ 1947 m. birželio mėn. suvestinė apie partinio-sovietinio aparato komplektavimą, ten pat, b. 539, l. 28, 39, 62.

⁴⁰ 1946 m. gruodžio 13 d. LKP(b) Klaipėdos apskrities pirmojo sekretoriaus raštas LKP(b) CK pirmajam sekretoriui A. Sniečkui, ten pat, f. 579, ap. 579, b. 1, l. 4.

⁴¹ Sąrašas pareigybių, priklausančių partijos Klaipėdos, Pagėgių, Šilutės komitetų bei LKP(b) CK nomenklatūrai 1947 m., ten pat, b. 536, l. 71, 99, 159.

⁴² Ten pat, l. 71.

3 lentelė. 1945–1947 m. kai kurios LKP (b) CK nomenklatūrinių pareigybės bei jas užimančių asmenų pavardės⁴³

Įstaigos ir pareigų pavadinimas	Klaipėdos apskritis	Pagėgių apskritis	Šilutės apskritis			
LKP (b) apskrities komitetas, pirmasis sekretorius	Kazlauskas Kostas Kunevič Mairijan Glaudutis Juozas Mucin Tichon	Rybakovas Vikala Tranas Feliksas Paplauškas Juozas Žigulin Trofim	Oišauskas Antanas Poliškin Vasilij Makurin Nikolaj Evaltas Jonas	1945 02 1945 10 1947 07 1945 03	1945 03 1946 06 1947 08 1945 04	1945 04 1945 04 1947 08 1945 07
Antrašis sekretorius	Muchin Tichon	Žigulin Trofim	Makurin Nikolaj	1945 03	1945 04	1947 08
Sekretorius kadrams	Kazlauskas Kostas	Baltaitis Aleksas	Evaltas Jonas	1945 10	1946 04	1945 07
LLKJS apskrities komitetas,	Ramelis Antanas Balkus Juozas	Mėlynis Antanas Potapas Vitalis	Sakalinskas Domas	1946 05	1946 07	1947 08
pirmasis sekretorius	Nikitienko Grigorij Ofkin Vasilij	Ivaškevičius Vladas Čakšta Antanas	Dvartonis Vytautas Paulauskas Pranas	1946 05	1946 01	1944 12
MVD) apskrities skyriaus viršininkas	Ofkin Vasilij	Kripaitis Aleksandras	Strumilas Feliksas	1946 05	1947 10	1946 10
NKGB (nuo 1946 03 – MGB) skyriaus viršininkas	Ovčarov Anatolij	Kripaitis Aleksandras	Zacharov Sergej Ljubinkov Sergej	1946 05	1945 03	1945 03
Prokuras	Tabanov Michail Juozapavičius Stanislavas	Miatiminkov F. Kazlauskas Kostas	Radionov Isajev Piotr	1946 05	1946 01	1946 04
Apskrities vykdomasis komitetas, pirmininkas	Jucys Aleksandras Charin Semion	Incijūra Antanas Baltaitis Aleksas	Mačėnas Leonas Orlov Vladimir	1946 12 1945 04	1945 10 1944 10	1947 09 1945 10
Pavaduotojas	Gutauskas Vladas Chlevickas Juozas	Moroz Ivan Kašin Pavel Kybartas Benediktas	Mažeika Mykolas Pročenko Kuzmin Papel Leonid Skleivys Leonas	1946 06 1945 04 1945 12	1946 08 1946 04 1946 07	1945 10 1945 04 1945 09 1946 09
Apskrities laikraščių redakcija, redaktorius						

⁴³ 1947 m. kontrolinis Klaipėdos, Pagėgių, Šilutės apskričių darbuotojų, priklausantių LKP(b) CK nomenklatūrai, sąrašas, ten pat, f. 1771, ap. 10, b. 529, l. 56–58, 82–84, 141, 142; b. 530, l. 102, 103, 136, 137, 220, 221.

vykdomojo komiteto pirmininkas Aleksejevas nuolat girtuokliaudamas sužlugdė darbą, tačiau partijos Klaipėdos komitetas atleido jį iš šių pareigų ir paskyrė į jas Kintų valsčiuje, 1947 m. partijos Šilutės apskrities antrasis sekretorius V. Paluškinas, atleistas už blogą darbą, į tas pačias pareigas pasiūstas į Joniškio apskrities komitetą, 1947 m. Šilutės apskrities Vainuto valsčiaus blogai dirbęs partorgas A. Tebekinas buvo atleistas ir paskirtas partorgu Ramučių valsčiuje ir t. t. Šie ir daugelis kitų pavyzdžių rodo, kad buvo nuolaidžiauojama politinį pasitikėjimą turintiems asmenims. Ypač ryškus pavyzdys buvo partijos Šilutės apskrities pirmasis sekretorius A. Olšauskas. Padaręs nemažų partinės, ūkinės drausmės pažeidimų, kuriuos aprašė Juozas Grigalavičius atsiminimų knygoje⁴⁴, už bausmę buvo pasiūstas į respublikinę partinę mokyklą Vilniuje.

Vienas iš politinio pasitikėjimo kriterijų buvo darbuotojų priklausymas LKP(b). Kaip visoje Lietuvos SSR, taip ir Klaipėdos krašte daugėjo komunistų. Šio krašto ypatumas tas, kad partiečių gretas didino kitataučiai, ypač rusai. 1947 m. pabaigoje Klaipėdos apskrityje buvo 280 komunistų bei kandidatų į partiją. Pagal tautybę tai buvo: 158 rusai, 70 lietuvių, 28 ukrainiečiai, 13 žydų, 11 kitų tautybių asmenys; Pagėgių apskrityje atitinkamai 266, 164, 60, 26, 311; Šilutės – 287, 193, 51, 22, 4, 17⁴⁵. LKP(b) nariai ir kandidatai buvo viso Klaipėdos krašto gyvenimo reikalų vykdytojai bei reguliuotojai, nes jiems buvo patikėti svarbūs postai įstaigose bei organizacijose. (Žr. 3 lentelę. Joje visi nurodyti asmenys buvo LKP(b) nariai bei kandidatai).

Politinis nepasitikėjimas žmonėmis ir jų persekiojimas Klaipėdos krašte buvo visuotinis, – ne tik vietiniais, bet ir daugeliu atvykusių iš kitų Lietuvos SSR vietovių ir įvairiais būdais buvo tikrinama jų praeitis. 1946 m. birželio 14 d. LKP(b) CK biuras svarstė partijos Pagėgių apskrities komiteto darbą ir nurodė, kad komitetas nepatenkinamai vadovauja politiniam ir ūkiniam gyvenimui. Pagrindinė klaida ta, jog nesutrukdė žemės ūkyje įsigalėti buožėms bei grįžusiems iš Vakarų vesti ardomąją veiklą, taip pat prasiskverbti į valdžios įstaigas antisovietišškai nusiteikusiems „elementams“. Biuras už šiuos ir kitus trūkumus pirmajam sekretoriui V. Rybakovui pareiškė papeikimą su įrašymu į partinius dokumentus ir pašalino iš pareigų. Antrasis sekretorius T. Žigulinas taip pat gavo papeikimą su įrašymu į asmens bylą. MVD, MGB skyriams nurodė suaktyvinti kovą su antisovietais, pirmiausia izoliuoti iš Vokietijos grįžtančius aktyvius „elementus“, patraukti griežčiausiomis atsakomybėmis įstaigų, organizacijų vadovus už priešiškus ir atsitiktinių asmenų priėmimą į darbą ir t. t.⁴⁶

⁴⁴ Juozas Grigalavičius, *Kai Lietuvoje šeiminkavo stalinistai: Atsiminimai, 1944–1953*, Vilnius, 1991, p. 113–124.

⁴⁵ LKP(b) apskričių komitetų apie 1948 m. sausio 1 d. ataskaitos partinių organizacijų sudėtį pagal partinį stažą, išsilavinimą, amžių, tautybę, LVOA, f. 1771, ap. 10, b. 436, l. 26, 32, 44.

⁴⁶ 1946 m. birželio 14 d. LKP(b) CK biuro posėdžio protokolas Nr. 84, ten pat, ap. 9, b. 100, l. 8, 10, 12.

Nepasitikėjimas darbuotojais ir įtarumas prasidėjo po 1945 m. rugpjūčio 15 d. VKP(b) CK nutarimo „Dėl Lietuvos SSR partinės organizacijos politinio darbo trūkumų ir klaidų“. Vis daugiau darbuotojų buvo tikrinama įstaigose, organizacijose. Bet koks tikrinimas baigdavosi didesniu ar mažesniu darbuotojų atleidimų skaičiumi. Per 1945 m. ir keturis pirmuosius 1946 m. mėnesius Pagėgių apskrityje iš darbo buvo atleista 53 iš 154 vadovaujančių darbuotojų. Antai iš apskrities vykdomojo komiteto 15 skyrių vedėjų darbo neteko 11, iš valsčių vykdomųjų komitetų pirmininkų atitinkamai 16 ir 9, iš apylinkų tarybų pirmininkų – 58 ir 51, o iš ūkinių organizacijų atleistas 51 darbuotojas⁴⁷. Per 1946 m. ir 1947 m. I ketvirtį buvo atleisti vien iš apskrities vykdomojo komiteto ir jam priklausančių įstaigų 84 darbuotojai, iš jų 50 dėl politinių motyvų, 34 – dėl nesugebėjimo dirbti⁴⁸. Panašiai darbuotojai buvo atleidžiami Klaipėdos bei Šilutės apskrityse. 1945 m. Šilutės apskrityje iš sovietinių įstaigų atleista 140 darbuotojų, iš jų 68 dėl politinių motyvų⁴⁹. 1947 m. šioje apskrityje darbą pakeitė 113 nomenklatūrininkų, t. y. daugiau kaip pusė vidutinio metinio šių nomenklatūrininkų skaičiaus.

Darbuotojų atleidimo priežastis, be politinių motyvų, buvo ne tik blogas darbas, bet ir išplitęs materialinių vertybių grobstymas, ypač vartotojų kooperacijoje bei sovietiniuose ūkiuose. Materialiniai nuostoliai kartais sudarydavo net šimtus tūkstančių rublių.

Darbuotojų kaita buvo nenaudinga lietuviams, nes jiems buvo nelengva gauti darbo, ne taip, kaip atvykėliams iš SSSR. Kitataučiai Klaipėdos krašte sudarė 4–5% visų gyventojų, o tarp darbuotojų šis procentas buvo kelis kartus didesnis. 1947 m. sausio 1 d. Šilutės apskrityje dirbo 296 nomenklatūrininkai, iš jų 195 lietuviai (66%), 101 kitataučiai (34%)⁵⁰. Tačiau partijos apskričių, ypač NKVD, NKGB skyriuose, kitataučiai sudarydavo didžiąją darbuotojų dalį. Kitataučiai, daugiausia rusai, nemo-kėjo lietuvių kalbos ir prisidėjo prie krašto rusinimo.

4. Išvados

Nuo 1944 m. rudens Klaipėdos kraštas buvo Raudonosios armijos karinės vadovybės priklausomybėje. Ji, traktuodama šį kraštą kaip Vokietijos dalį, vykdė jame visuotinį materialinių vertybių grobimą. Karo trofėjais tapdavo ir esamų gyventojų

⁴⁷ LKP(b) CK pranešimas apie partijos Pagėgių apskrities komiteto darbą, ten pat, f. 617, ap. 617, b. 13, l. 57, 58.

⁴⁸ 1947 m. gegužės 1 d. LKP(b) Pagėgių apskrities komiteto darbo su kadrais ataskaita, ten pat, f. 1771, ap. 10, b. 416, l. 140.

⁴⁹ 1945 m. LKP(b) CK kadru skyriaus darbo ataskaita, ten pat, ap. 8, b. 266, l. 17.

⁵⁰ 1946 m. partijos Šilutės komiteto darbo ataskaita kadru klausimais, ten pat, ap. 9, b. 252, l. 75.

asmeninio vartojimo daiktai. Be to, vyko 15–50 metų amžiaus vyrų gaudymas ir internavimas, plito moterų prievartavimas ir kt. RA karinė vadovybė nereaguodavo į Lietuvos SSR civilinės valdžios atstovų prašymus sudrausminti raudonarmiečius už masinius turto grobstymus ir kitus nusikaltimus. 1945 m. pavasarį įvedus krašte civilinę valdymą, padėtis pasikeitė, bet RA, NKVD kariuomenės dalinių savivalė tebeliko.

1945 m. vasario 9 d. LKP(b) CK biuro nutarimu Klaipėdos kraštas perėjo prie civilinio valdymo bei integravimosi į Lietuvos SSR ūkį. 1945 m. buvo atkurtos iki 1939 m. pradžios buvusios apskritys, o valsčiai daugiausia buvo sudaromi nauji. Jų tinklas krašte buvo tankesnis negu kitose Lietuvos SSR apskrityse, todėl 1947 m. lapkričio 12 d. Lietuvos SSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo įsaku valsčiai buvo sustambinami ir iš 53 jų liko 17.

Klaipėdos krašto teritoriniuose pertvarkymuose išskirtini 1947 m., kai prie Klaipėdos apskrities buvo prijungti 3 Kretingos, prie Šilutės – 3 Tauragės apskričių valsčiai, o iš Pagėgių apskrities 2 valsčiai buvo perduoti Jurbarko apskričiai. Šie pertvarkymai pakeitė Klaipėdos krašto ribas, ir jo pavadinimas tapo istorine sąvoka.

Klaipėdos krašte lėtai vyko įvairių įstaigų kūrimas, nes trūko darbuotojų, o kai kurių valsčių įstaigos 1945 m. negalėjo veikti dėl mažo gyventojų skaičiaus.

Į Klaipėdos kraštą darbuotojus partiniam darbui bei kitoms sritims vadovauti siuntė LKP(b) CK. Atsiųstieji buvo daugiausia kitataučiai, atvykę iš SSSR. Darbuotojus siuntė Lietuvos SSR vyriausybė, liaudies komisariatai, kuriuos, išskyrus NKGB, sudarė Lietuvos SSR gyventojai. Į atskirą grupę galima išskirti vietos gyventojus, kurių skaičius dėl vadinamųjų kadru valymų mažėjo, nes dirbti asmenys buvo priimami ne pagal dalykinius sugebėjimus, kvalifikacijas, o pagal politinius įsitikinimus.

Darbuotojai pagal tautybę neatitiko Klaipėdos krašto gyventojų tautinės sudėties. Rusai sudarė 4–5% gyventojų, o darbuotojų – 25% ir daugiau. NKVD, NKGB skyriuose, išskyrus pavienius asmenis, dirbo kitataučiai, daugiausia rusai.

Rusai ir kiti kitataučiai, būdami rusakalbiai, šią kalbą pavertė įstaigų kalba, išstumdami iš jų lietuvių kalbą ir tuo prisidėdami prie krašto rusinimo.

Gauta 2000 m. birželio mėn.

DAS KLAIPĖDAER GEBIET UND SEINE BESONDERHEITEN VON 1944 BIS 1947

Zusammenfassung

NASTAZIJA KAIRIŪKŠTYTĖ

Das Klaipėdaer Gebiet (Memelgebiet) unterstand seit Herbst 1944 der Obersten Heeresleitung der Roten Armee. Sie betrachtete diese Region als einen Teil Deutschlands und verschleppte massenweise materielle Güter. Unter das Beutegut fielen auch Haushaltsgegenstände der im Lande verbliebenen Bevölkerung. Außerdem wurde eine organisierte Jagd auf Männer von 15. bis 50. Jahren

gemacht, die dann in Internierungslager verbracht wurden. Frauen wurden von Rotarmisten vergewaltigt u.a.m. Vertreter von Zivilbehörden der damaligen Litauischen SSR brachten zwar an die Leitung der Roten Armee Bitten vor, die Rotarmisten bei der Plünderung sowie bei anderen verbrecherischen Aktionen zur Disziplin anzuhalten, jegliche Reaktionen darauf blieben aber aus. Nach der Etablierung einer Zivilverwaltung im Frühling 1945 veränderte sich zwar die Lage im Klaipėdaer Gebiet, jedoch kam es auch weiterhin zu ungesetzlichen Handlungen der NKWD-Einheiten der Roten Armee.

Mit dem Inkrafttreten des Beschlusses des ZK der Litauischen kommunistischen Partei (Bolschewiki) vom 9. Februar 1945 begann der Übergang zur zivilen Verwaltung des Klaipėdaer Gebiets und seiner Integration in die Wirtschaft der Litauischen SSR. 1945 wurde das Gebiet in Kreise eingeteilt, wie sie vor 1939 bestanden. Die Amtsbezirke wurden jedoch von Grund auf neu gegründet. Es gab auch mehr von ihnen als in anderen Kreisen der Litauischen SSR. Auf Verfügung des Präsidiums des Obersten Rates der Litauischen SSR vom 12. November 1947 wurden deshalb die Amtsbezirke zusammengelegt, so dass sich ihre Zahl von 53 auf 17 verringerte.

Was die territoriale Neugliederung betrifft, ist das Jahr 1947 herauszustellen: Drei Amtsbezirke wurden aus dem Kreis Kretinga an den Klaipėdaer Kreis, drei Amtsbezirke aus dem Kreis Tauragė an den Kreis Šilutė angeschlossen, während zwei Amtsbezirke des Kreises Pagėgiai dem Kreis Jurbarkas zugeschlagen wurden. Durch diese Neugliederung veränderten sich die Grenzen des Klaipėdaer Gebiets, so dass sein Name nur noch ein historischer Begriff blieb.

Nur langsam etablierten sich im Klaipėdaer Gebiet Institutionen bzw. Behörden, vor allem, weil es an Personal fehlte. Beamte für das Klaipėdaer Gebiet wurden vom ZK der Litauischen kommunistischen Partei (Bolschewiki) delegiert. Die meisten von ihnen waren aus anderen Teilen der UdSSR abkommandiert. Die Regierung der Litauischen SSR sowie die Volkskommissariate delegierten ehemalige Bürger der Litauischen SSR zur Arbeit in verschiedenen Institutionen und Behörden, mit Ausnahme des NKWD und des NKGB. Anfänglich gab es unter den Angestellten auch Angehörige der einheimischen Bevölkerung. Mit der Zeit aber wurden sie „hinausgesäubert“, denn es kam nicht auf die Arbeitsqualifikation und Fähigkeiten an, sondern für die Anstellung waren politische Motive das wichtigste Kriterium.

Es bestand eine Diskrepanz zwischen der nationalen Zugehörigkeit der Beamten und der nationalen Zusammensetzung der Bevölkerung im Klaipėdaer Gebiet. Russen stellten vier bis fünf Prozent der Bevölkerung, während unter den Beamten, die zur Nomenklatur des ZK der Litauischen kommunistischen Partei (Bolschewiki) gehörten, 25 Prozent Russen waren. In den Abteilungen des NKWD und des NKGB waren fast ausschließlich Russen. Russen sowie andere Ankömmlinge machten die russische Sprache, deren Träger sie waren, zur faktischen Amtssprache, womit sie das Litauische verdrängten und zur Russifizierung der gesamten Gebiets beitrugen.

Trumpai apie autorę

Nastazija Kairiūkštytė (g. 1935 m.), humanitarinių m. daktarė. Lietuvos istorijos institute dirbo 1973–1998 m. Tyrinėjo Klaipėdos pramonę ir jos darbininkus 1945–1960 m., Lietuvos mokslo istoriją ir įvairių mokslinių organizacijų veiklą. 2001 m. išleido monografiją „Vilniaus vadavimo sąjunga (1925–1938 m.)“.